HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ואי אתמר בהא בהא קאמר רבה אבל בהא אימא מודי ליה לרב הונא צריכא תנן המבכרת המקשה לילד מחתך אבר אבר ומשליך לכלבים מאי לאו מחתך ומניח ואי אמרת למפרע הוא קדוש יקבר מיבעי ליה לא הכא במאי עסקינן במחתך ומשליך אבל מחתך ומניח מאי יקבר אדתנא סיפא יצא רובו יקבר ונפטרה מן הבכורה ליפלוג וליתני בדידיה במה דברים אמורים במחתך ומשליך אבר אבר אבל מחתך ומניח יקבר הכי נמי קאמר [א]בד"א במחתך ומשליך אבל מחתך ומניח נעשה כמי שיצא רובו ויקבר א] [א]בעי רבא [א] הלכו באיברין אחר הרוב או לא הלכו באיברין אחר הרוב היכי דמי אילימא כגון שיצא רוב במיעוט אבר וקא מיבעיא ליה האי מיעוט דבראי בתר רוב דאבר שדינן ליה או בתר רובא דעובר שדינן ליה פשיטא [ב]דלא שבקינן רובא דעובר ואזלינן בתר רוב אבר אלא כגון שיצא °חציו ברוב אבר וקא מיבעיא ליה ההוא מיעוט דבגואי מהו [ג]למישדייה בתר רוב אבר ת"ש יצא רובו הרי זה יקבר מאי רובו אילימא רובו ממש עד השתא לא אשמעינן [ב]דרובו ככולו אלא לאו כגון שיצא חציו ברוב אבר לא כגון שיצא רובו במיעוט אבר וקמ"ל דלא שבקינן רובו דעובר דבהמה ואזלינן בתר אבר בעי רבא [ד]כרכו בסיב מהו [ה]בטליתו מהו בשליתו אורחיה הוא אלא [ו]בשליא אחרת מהו [ז]כרכתו ואחזתו והוציאתו מהו היכי דמי אי דנפק דרך רישיה פטרתיה אלא דנפק דרך מרגלותיו בלעתהו חולדה והוציאתו מהו הוציאתו הא אפיקתיה אלא בלעתו והוציאתו והכניסתו והקיאתו ויצא מאליו מהו [ג]° [ח]הדביק שני רחמים ויצא מזה ונכנס לזה מהו דידיה פטר דלאו דידיה לא פטר או דלמא דלאו דידיה נמי פטר תיקו בעי רב אחא [ט]נפתחו כותלי בית הרחם מהו אויר רחם מקדיש והאיכא או דלמא נגיעת רחם מקדשה והא ליכא בעי מר בר רב אשי נעקרו כותלי בית הרחם מהו נעקרו ליתנהו אלא [י]נעקרו ותלו ליה בצואריה מאי במקומן מקדשי שלא במקומן לא מקדשי או דלמא שלא במקומן נמי מקדשי בעי מיניה ר' ירמיה מר' זירא [ד]נגממו כותלי בית הרחם מהו א"ל קא נגעת בבעיא דאיבעיא לן דבעי ר' זירא ואמרי לה בעא מיניה ר' זירא מרבי אסי [כ]עומד מרובה על הפרוץ ויצא דרך פרוץ פרוץ מרובה על העומד ויצא דרך עומד מאי עד כאן לא איבעיא [ה]ליה אלא פרוץ מרובה על העומד דאיכא עומד בעולם אבל נגממו [ל]לא קא מיבעיא [ו]ליה:

מתני'

ואי אתמר בהא בהא קאמר רבה. מכאן ולהבא דאי אמרת למפרע קולא הוא דלא קדיש: **מחתך ומניח.** עד שילא הרוב ואע"ג שילא הרוב והרי החתיכות לפנינו משליכו לכלבים אי אמרת בשלמא מכאן ולהבא הוא קדוש ומקמי יציאת רוב לא קדיש מידי הנך דאיחתכו מקמי הכי לא חלה קדושה עלייהו אלא אי אמרת דלמפרע הוא קדוש הא כיון דרובא קמן איגלאי מלתא ביציאת הרוב דמעיקרא קדוש להו: **לא מחתך ומשליך.** דכיון דליתנהו אמאי תיחול בשעת גמר יציאת הרוב ואיסורא ליכא דהא כי שדא קמא חולין הוה אבל בילא שליש ומכרו לעובד כוכבים וחזר ויצא שליש אחר וכולן לפנינו איכא למימר אגלאי מלתא וחיילא למפרע ומבטלה מכירה: **אדתני יצא רובו.** דמשמע בבת אחת: **נעשה כמי שילא רובו.** בבת אחת: **הלכו באברים.** כדמפרש ואזיל שילא רובו במיעוט אבר רוב העובר יצא ומיעוט א' מן האברים השלים ליציאת הרוב וקא מיבעיא ליה הלכו באברים אחר הרוב דנשדי מיעוט אבר שילא בתר רובו שבפנים והוי כמאן דלא נפק האי מיעוט וליכא יציאת רוב עובר ואם רצה מחתך ומשליך לכלבים ומשום מטיל מום בקדשים ליכא דמותר להטיל מום בבכור קודם שילא לאויר העולם כגון יציאת ראשו או יציאת רובו דרך מרגלותיו: **או לא הלכו.** ושדינן ליה בתר רוב עובר דלא שבקינן רוב עובר וניזיל בתר רוב אבר: **אלא שילא חליו.** של עובר ורוב אבר משלים אותו החלי ואי שדינא למיעוטא דגוואי בתר רובא נפק ליה רובא דולד: **אי נימא רובו ממש.** ובבת אחת קא מיירי על כרחך דאע"ג דשנינן לעיל מחתך ומניח נעשה כו' שינויא בעלמא שני אגב דוחקיה ומתניתין במשמעותיה קיימא: **אלא לאו כגון שילא חליו ברוב אבר.** וקרי ליה רובו דשדינן מיעוט אבר דגוואי בתר רוב אבר והוה ליה רוב עובר: **לא.** לעולם לא הלכו ולא שדינן מיעוט אבר בתר רובא ומתניתין בילא רובו ממש ודקשיא לך למאי איצטריך כגון שהיה מיעוט אחד מן האברים משלים לרוב העובר ואיצטריך לאשמעינן דהוי רובא ולא אמרינן שדי מיעוט אבר שבחוץ אחר רוב שבפנים וליכא לידה אלא שדייה בתר רוב העובר הואיל ובהדיה נפיק: **כרכו בסיב.** שגדל ונכרך סביב הדקל כעין מריל"א של גפנים: **מהו.** שתהא חלילה ואמרינן כיון דלא נגע ברחם לא קדיש דהא רחם הוא דמקדש דבדידיה תלא רחמנא ולקמן בעי אימת כרכו. ואת"ל סיב הוי חלילה דמין שלא במינו הוא: **שליא.** מי הוי חלילה או לא: **כרכה.** אשה בידיה והוליאתו והפסיקו ידיה בינו לבין הרחם מי אמרינן כיון דאורחיה הוא לילד את בהמתה לאו חלילה היא: **היכי דמי.** כל הנך בעיי: **אי דנפק דרך ראשו.** ואחר שהוליאו אותו עשו בו אחד מן הדברים הללו: **פטרתיה.** רישיה לרחם וקדוש מיד דהא ילא ראשו הרי זה כילוד: **דרך מרגלותיו.** וקודם יציאת רובו כרכוהו: **בלעתהו חולדה.** בתוך הרחם והוליאתהו: **הא אפיקתיה.** כשהיה בלוע ולא נגע ברחם והיינו כרכתו: **אלא בלעתו והוליאתו והכניסתו והקיאתו וילא מאליו מהו.** מי קדוש בהאי יציאה אחרונה או לא: **ונכנס לזה מהו.** נפטרה בהמה האחרת מן הבכורה או לא: **נפתחו** גרסינן. נפתחו נתרחבו שכשילא לא נגע: **נעקרו.** קס"ד קודם לכן נעקרו ונפלו: **הא ליתנהו.** ומאן נקדים לא אויר ולא נגיעה דהא אין כאן רחם: **נעקרו.** [י](קס"ד קודם לכן נעקרו) ונכנסו לפנים ונתלו לו בצוארו: **נגממו.** ניטל מעודי הכתלים מבפנים סביב סביב: **קנגעת בבעיא דאיבעיא לן.** כבר ומשם אתה למד את תשובתך: **ויצא דרך פרוץ.** מהו מי אמרינן כיון דעומד מרובה עליו הוה ליה כאילו כולו עומד. ל"א נגממו מבפנים [ט]תורא בראש ושפה חיצונה [ח]משמרת וקא מיבעיא ליה [ט]תורא ברא מקדש או לא:

מתני'

מאי לאו מחתך ומניח ואי אמרת למפרע קדוש יקבר מבעי ליה. תימה דלמ"ד נמי מכאן ולהבא הוא קדוש אמאי משליך לכלבים כיון דכבר ילא רובו דהא ברוב מחותך נמי חשיב ליה לידה כדאמר בהמפלת (נדה דף כח.) דילא מחותך מרובו אמו טמאה לידה ומתניתין נמי קתני ונפטרה מן הבכורה ובכל ענין קאמר בין שילא אבר אבר בין שילא רובו בבת אחת וי"ל דבשלמא אי מכאן ולהבא הוא קדוש כיון דאין קדושה חלה עליו עד יציאת רובו א"כ מה שנחתך קודם יציאת רוב אין קדושה חלה עליו כלל ויכול להשליכו לכלבים אף מאחר יציאת הרוב ומיהו מכי ילא רובו ואילך טעון קבורה למה שילא וכן משמע לשון הקונטרס ואע"ג דקתני ילא רובו הרי זה יקבר ומשמע רובו בבת אחת כדמוכח בסוגיא ומשמע אבל אבר אבר לא היינו דוקא לענין המיעוט הראשון דאפי' אותו מיעוט טעון קבורה כשילא רובו מאחר דאין מחותך אבל למ"ד למפרע קדוש שמתחלה הקדושה חלה עליו מתחלת הלידה א"כ במחותך נמי יקבר ואמאי דמחתך נמי לא קשיא ליה היכי מטיל בו מום דאיכא לאוקומי בנפל שאינו ראוי להקרבה א"נ מחתך קודם שילא לאויר העולם: **כרכתו אחותו.** פי' בקונטרס האשה כרכתו לעובר ואחזתו בידים והפסיקו ידיה בינו לבין הרחם וקשה לרבינו תם דבשום מקום לא איירי באשה מילדת עם הבהמה אלא רועה כדתנן בהמה שמת עוברה בתוך מעיה והושיט הרועה את ידו ורישא דהך מילתא נמי איירי ברועה כרכו בסיב לשון זכר הכי נמי הוה ליה למנקט כרכו ואחזו והוליאו ועוד דמאי פריך אי דנפק דרך רישיה פטרתיה וכי אין יכול להיות שאחזתו בידים בראשו ומפסיק בידיה בין ראשו לרחם וזה דוחק לומר דאין לרחם לפתוח קודם שילא הראש ואין יכול להכניס ידו ועוד דמתניתין דהושיט רועה את ידו בלא הוליא כלל איירי דאם לא כן נטמא במה שילא ואע"ג דיש לחלק בין מבכרת לאין מבכרת אי נמי התם כשילדה אחר' קודם לזה שנפתח רחמה כל זה דוחק ונראה לר"ת ב] כמו גרסת ר"ח כרכתו אחותו והוליאתו שילדה נקבה עמו כדאמר נמי בפ' כל הבשר (לקמן דף קיד.) אין לי אלא אחותו הקטנה הגדולה מנין ופריך אי דנפק דרך רישיה וכן הנקבה הא פטרתיה ראש הנקבה שילא ראשה תחלה שראש הזכר כרוך בין ברכיה ומשני דנפק מרגלותיו והוא כרוך בין ברכיה וה"ה דהוה מצי למימר כרכו אחיו לענין איזה מהן בכור אלא נקט אחותו משום דליכא בכורה כלל[י]:

מאי

מסורת הש"ס

א) [כריתות יד. ע"ש], ב) [נזיר מב. הוריות ג: נדה כט.], ג) [עיין תוס' סנהדרין מז: ד"ה משיפסוס ותוס' כתובות ד: ד"ה עד שיפסוס ותוס' שבת קנב: ד"ה עד שיפסוס ותוס' יבמות קב: ד"ה ומי], ד) [פי' נתעכלו שפתי בית הרחם. ערוך ערך גס א'], ה) [נ"ל לין], ו) [נ"ל לי וכן העתיק הכ"מ בפ"ד מהלכות בכורות], ז) [טעות דפוס], ח) [גירסת רש"ל משירת אבל הכ"מ העתיק משמרת], ט) [נ"ב תורא שפה חילונה רש"י פרק אלו מומין וכן בערוך ערך תר י"א רש"ל], י) [וע"ע תוס' סוכה לז. ד"ה כי היכי ותוס' בכורות ט. ד"ה אמר רב],

◆

גליון הש"ס

גמ' חציו ברוב אבר. עיין עירובין דף טו ע"ב תוס' ד"ה פרוץ: **שם הדביק** שני רחמים. עיין כתובות דף ד ע"ב תוס' ד"ה עד:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' בעי רבא הלכו באיברין אחר הרוב. נ"ב עיין כריתות דף יד ע"א תוס' ד"ה תיפשוט וכו': **ב]** תוס' ד"ה כרכתו וכו' כמו גרסת ר"ח כרכתו. נ"ב עיין בכורות ט' ע"א תוס' ד"ה אמר רב מין במינו אינו חוצץ וכו' ודו"ק:

◆

רבינו גרשום

ואי איתמר בהא בהא קאמר רבה ביצא שליש דרך דופן ושני שלישין דרך רחם מיכן ולהבא קדוש דלחומרא אבל הכא ביצא שליש ומכרו לעובד כוכבים דאי אמר מיכן ולהבא קדוש [הוי] לקולא הוה אמינא מודי לה לרב הונא דלמפרע קדוש צריכא דכשם שאמרו לחומרא כך אמרו לקולא: הכא במאי עסקינן במחתך ומשליך לכלבים. כלומר דלא יצא רוב יחד: היכי דמי אילימא כגון שיצא רובו במיעוט אבר כלומר שיצא רובו של עובר בכלל מיעוט אבר ורובו של אבר היה במעיה וקא מיבעיא ליה האי מיעוט אבר דבראי בתר רובא דבהמה שדינן ליה ויצא רובו ויקבר או דלמא האי מיעוט אבר בתר רוב אבר דבמעיה שדינן לה ולא יצא רובו ולא חל עליה קדושה וישליך לכלבו. אלא כגון שיצא חציו ברוב אבר כלומר חציו דעובר בכלל רוב אבר וקא מיבעיא ליה ההוא מיעוטא דלגואי מהו למישדייה בתר רוב אבר דבראי והוה ליה יצא רובו ויקבר או דלמא לא שדינן ליה בתר רובו ולא הוי אלא יצא חציו ולא חל עליה קדושה ומשליכו לכלבו: לא כגון שיצא רובו במיעוט אבר. כלומר כדאמרינן לעיל:

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"ד מהלכות בכורות הלכה יד טוש"ע יו"ד סימן שיט סעיף א:

כא ב ג מיי' שם הלכה טז טוש"ע שם סעיף ד [וסימן יד סעיף ג]:

כב ד ה ו ז מיי' פ"ד מהלכות בכורות הלכה יז [טור י"ד סימן שטו]:

כג ח מיי' שם הלכה יח [טור שם]:

כד ט מיי' שם הלכה יט [טור שם]:

כה י מיי' שם הלכה כ [טור שם]:

כו כ ל מיי' שם הלכ' כא [טור שם]:

◆

לעזי רש"י

מריל"א [וידיל"א]. קנוקנת.

◆

שיטה מקובצת

א] הלכו באברים אחר הרוב. נ"ב עי' תוס' כריתות דף יד ע"א: **ב]** כמו גרסת ר"ח כרכתו אחותו כו'. נ"ב עי' תוס' בכורות ט' ע"א יז ע"ב:

◆

רבינו גרשום (המשך)

בעי רבא כרכו בסיב מהו. כלומר רחם מקדש בכור והכי קמיבעיא ליה כרכו בסיב שלא נגע הבכור ברחם מהו שיקדש בבכורה ולאחר מיכן תהא האם פטורה מן הבכורה: כרכתו אחזתו והוציאתו כו'. אשה כרכתהו בשום דבר אחזתהו והוציאתו מהו. היכי דמי אי דנפק העובר דרך רישיה תחילה ואח"כ אחזתו וכרכתו והוציאתו. פטרתיה רישיה מן הבכורה לאחר מיכן שזה חשוב כילוד וחשוב בכור ופטורה מן הבכורה לאחר מיכן: הוציאתו הא אפיקתיה. כלומר ואינו קדוש הכי גרסי' אלא בלעתו והוציאתו והכניסתו והקיאתו ויצא מאיליו מהו מי אמרינן כיון דמתחלה בלעתהו והוציאתו אינו קדוש ולא פטרתיה מן הבכורה או דלמא כיון דאחר כן יצא מאליו אמרינן קדוש ופטורה מן הבכורה: הדביק ב' רחמים ויצא מזה [לזה] השתא מי אמרינן ולד דידיה פטר והא לאו ולד דידיה מן האחרונה ולא פטר את האחרונה מן הבכורה דלאו ולד דידיה הוה או דילמא כיון דרחמה מקדש הבכור פטר תיקו: בעי רב אחאי נפתחו כותלי בית הרחם מהו דק"ל רחם מקדש ועכשיו נפתחו כותלי הרחם שאין בבהמה בית הרחם מהו: נעקרו הא ליתנהו ולא מקדש הבכור ולא חשוב בכור. אלא נעקרו ותלו ליה בצואריה כלומר כשנולד הולד יצא ובא ממעי אמו ועקר כותלי בית הרחם ותלו ליה בצואריה: נגממו. שלא נפתחו על הכל אלא נחתכו כותלי בית הרחם למעלה: עומד מרובה על הפרוץ. בבית הרחם: